

activity: theory, methodology, techniques: Monograph] /za nauk. red. O. P. Shchokolovoyi. Kyiv. 377 s. [in Ukrainian]

10. Rudnyts'ka, O. P. (2005). Pedahohika zahal'na ta mystets'ka [General and artistic pedagogy]. Ternopil': Navchal'na knyha – Bohdan [in Ukrainian]

11. Shevtsova, O. B. (2024). Khudozhnya interpretatsiya u rozvytku tvorchoho potentsialu maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Artistic interpretation in the development of the creative potential of a future music teacher]. «Aktual'ni pytannya u suchasniy nautsi (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya Ekonomika», Seriya «Derzhavne upravlinnya», Seriya «Tekhnika», Seriya «Istoriya ta arkhеolohiya»): zhurnal. № 11(29) 2024. S. 1391. 1088–1096 [in Ukrainian]

12. Shevtsova, O.B. (2022). Spivtvorchist' u protsesi muzychno-vykonavs'koyi interpretatsiyi khudozhn'oho obrazu [Co-creation in the process of musical and performing interpretation of an artistic image]. Naukovi zapysky. Kropyvnyts'kyu: Tsentral'noukrayins'kyu derzhavnyu pedahohichnyu universytet imeni Volodymyra Vynnychenka. 207, 368–371 [in Ukrainian]

13. Stratan-Artyshkova, T.B. (2024). Muzychno-tvorcha diyal'nist' u formuvanni khudozhn'о-komunikatyvnykh yakostey maybutn'oho vchytelya muzychnoho mystetstva [Musical and creative activity in the formation of artistic and communicative qualities of a future teacher of music]. «Aktual'ni pytannya u suchasniy nautsi (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya Ekonomika», Seriya «Derzhavne upravlinnya», Seriya «Tekhnika», Seriya «Istoriya ta arkhеolohiya»): zhurnal. № 11(29). S. 1391. 1040–1050 [in Ukrainian]

14. Stratan-Artyshkova, T. B. (2023). Osoblyvosti tvorcho-vykonavs'koyi pidhotovky maybutn'oho vykladacha muzychnoho mystetstva [Peculiarities of creative and performing training of the future music teacher]. «Nauka i tekhnika s'ohodni» (Seriya «Pedahohika», Seriya «Pravo», Seriya «Ekonomika», Seriya «Fyzyko-matematychni nauky», Seriya «Tekhnika»)) – «Science and technology today» (Series «Pedagogy», Series «Law», Series «Economics», Series «Physical and mathematical sciences», Series «Technology»)). 7(21). 476–484 [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

ШЕВЦОВА Олена – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри мистецької освіти Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: формування творчого потенціалу майбутнього вчителя мистецтва.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SHEVTSOVA Olena – Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Art Education of the the Volodymyr Vynnychenko Central Ukrainian State University.

Scientific interests: formation of the creative potential of the future art teacher.

Стаття надійшла до редакції 13.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 25.05.2025 р.

УДК 378.091.3:316.6:61+004.738.5

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-262-269

ШИРИКАЛОВА Анжела –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8385-1879>
e-mail: shirykalovaa@ukr.net

БУРДІНА Яніна –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2752-1378>
e-mail: yanina1104@ukr.net

ГРЕКОВА Алла –

кандидат хімічних наук,
доцент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6867-7064>
e-mail: alla785@ukr.net

ГРІДІНА Інна –

асистент кафедри медичної біології та хімії
Одеського національного медичного університету
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8862-582X>
e-mail: inna_gridina@ukr.net

ВПЛИВ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК НА АДАПТИВНИЙ ПЕРІОД ПЕРШОКУРСНИКІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У статті досліджено вплив комунікативних навичок на процес адаптації першокурсників медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету в умовах воєнного стану та дистанційної форми навчання. Розглянуто особливості соціальної взаємодії студентів у нових освітніх реаліях, зумовлених обмеженням фізичним контактом, перебуванням у зоні підвищеного стресу та необхідністю самостійного опанування великого обсягу навчального матеріалу.

Проаналізовано рівень сформованості ключових комунікативних і організаторських здібностей, адаптивність до змін освітнього середовища, а також основні виклики, пов'язані з дистанційною освітою: труднощі у спілкуванні, зниження мотивації,

порушення емоційного фону. Особливу увагу приділено зміненим умовам комунікації між студентами й викладачами, ролі старости як медіатора між адміністрацією та академічною групою, значенню технічної оснащеності та стабільного інтернет-з'єднання. Основою дослідження стало анкетування, у якому взяли участь 302 студенти віком від 17 до 22 років. Це дозволило виявити як загальні тенденції, так і індивідуальні особливості адаптації.

Встановлено, що, попри численні виклики, більшість студентів демонструють високий рівень внутрішньої мотивації, відповідальності, прагнення до знань, здатності до самоорганізації та позитивну динаміку соціалізації. Водночас було зафіксовано наявність бар'єрів: нестача базових знань через розрив між шкільною та університетською програмами, складності з тайм-менеджментом, емоційне виснаження, підвищений рівень тривожності й відчуття соціальної ізоляції. Особливої уваги набула тема ставлення студентів до змішаної форми навчання, яка поєднує онлайн-лекції з офлайн-практиками. У підсумку обґрунтовано доцільність впровадження програм розвитку комунікативної компетентності, тренінгів з критичного мислення, курсів психологічної підтримки, спрямованих на формування адаптаційного потенціалу студентів у період їхнього професійного становлення. Запропоновано шляхи удосконалення освітнього процесу з урахуванням актуальних соціально-психологічних потреб сучасної молоді.

Ключові слова: адаптація, комунікація, комунікативні навички, мотивація, воєнний стан.

SHYRYKALOVA Anzhela –

PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry
Odesa National Medical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8385-1879>
e-mail: shirykalovaa@ukr.net

BURDINA Ialina –

PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry
Odesa National Medical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2752-1378>
e-mail: yaninal104@ukr.net

GREKOVA Alla –

PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry
Odesa National Medical University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6867-7064>
e-mail: alla785@ukr.net

GRIDINA Inna –

Assistant of the Department of Medical Biology and Chemistry
Odesa National Medical University
ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-8862-582X>
e-mail: inna_gridina@ukr.net

INFLUENCE OF COMMUNICATION SKILLS ON THE ADAPTATION PERIOD OF FIRST-YEAR STUDENTS IN MARTIAL LAW CONDITIONS

The article explores the impact of communication skills on the adaptation process of first-year students from the medical and dental faculties of Odesa National Medical University in the conditions of martial law and distance learning. The study examines the specific features of students' social interaction within the new educational realities, shaped by limited physical contact, exposure to high-stress environments, and the need for independent acquisition of substantial volumes of academic material.

The research analyzes the level of development of essential communication and organizational skills, adaptability to the rapidly changing educational environment, and the main challenges posed by distance education—such as communication barriers, decreased motivation, and emotional instability. Special attention is paid to the transformed conditions of communication between students and instructors, the mediating role of the group leader between university administration and academic groups, as well as the significance of technical equipment and stable internet access. The study is based on a questionnaire survey involving 302 students aged 17 to 22. This methodological approach allowed the authors to identify both general trends and individual adaptation characteristics.

Despite numerous challenges, the majority of respondents demonstrated a high level of internal motivation, responsibility, eagerness to learn, capacity for self-organization, and positive dynamics in social integration. At the same time, several adaptation barriers were recorded, including insufficient basic knowledge caused by the gap between school and university curricula, time management difficulties, emotional exhaustion, increased anxiety, and a pronounced sense of social isolation.

Particular focus was placed on students' perceptions of blended learning, which combines online lectures with in-person practical sessions. In conclusion, the article substantiates the relevance of introducing programs aimed at developing communication competence, critical thinking skills training, and psychological support courses. These initiatives are seen as key factors in fostering students' adaptive capacity during their formative transition to higher education. Finally, the authors propose ways to improve the educational process, taking into account the current socio-psychological needs of contemporary students.

Key words: communication skills, student adaptation, distance learning, medical education, martial law.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. У сучасних умовах воєнного стану адаптація першокурсників до навчання у вищих навчальних закладах стає особливо складним процесом, який супроводжується високим рівнем стресу, невизначеності та соціальної напруги. [1].

Крім того, в умовах дистанційного навчання здобувач освіти часто повністю відокремлений від викладача як у просторі, так і в часі, а їхня взаємодія відбувається через організовані інформаційні технології, ефективність яких залежить від якості інформаційної комунікації. Дистанційна освіта потребує від викладача

спеціальних знань, умінь і навичок, а також володіння низкою необхідних компетенцій [2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З огляду на актуальність цієї проблеми, розвиток комунікативних навичок студентів набуває особливого значення в сучасному суспільстві, оскільки за останні десятиліття знання у вигляді інформації стали ключовим чинником подальшого розвитку науково-технічного прогресу. У таких умовах вища освіта відіграє важливу роль у підготовці майбутніх фахівців до ефективної діяльності в інформаційному просторі, формуючи їхню здатність до організації успішної ділової комунікації.

Комунікація в широкому розумінні означає спілкування, передачу інформації між людьми, що охоплює процес обміну думками, почуттями, враженнями та іншими повідомленнями.

Комунікативні навички відіграють важливу роль у процесі адаптації молоді, сприяючи ефективній соціалізації та їх професійному становленню. Розвиток цих навичок забезпечує успішну взаємодію в різних життєвих ситуаціях. Це легкість встановлення контакту, підтримання розмови, навички синтонного спілкування, вміння домовлятися, доводити свою точку зору, наполягати на своїх законних правах [3, 4, 5].

Особливого значення набуває вдосконалення комунікативних вмінь на етапі навчання на першому курсі. Освітній процес та організаційних компетентностей для формування цілісно розвиненої особистості.

В сучасних умовах особливо важливими стають навички дистанційної комунікації. Вони є не лише ключовим засобом взаємодії студентів між собою та з викладачами, а й важливим інструментом для майбутніх медиків у встановленні контакту з пацієнтами та забезпеченні ефективної комунікації (за необхідності роботи в команді) в професійній сфері.

Тому комунікативні навички та вміння здобувачів вищої медичної освіти є одним із ключових складників їхньої професійної підготовки. Сучасні реалії вимагають від викладачів перегляду традиційних методів навчання, впровадження інноваційних підходів, активного використання сучасних онлайн-інструментів та вдосконалення існуючих технологій. [6]

Неодноразово доведено та обґрунтовано [7], що найефективнішою формою педагогічного спілкування у взаємодії між викладачами та студентами є демократичний стиль, заснований на повазі, довірі, сприянні самоорганізації та самоуправлінню як особистості, так і колективу. Гуманізація стосунків зі однокурсниками підвищує ефективність навчального процесу в закладах вищої освіти, а також створює умови для їхньої самоактуалізації та самореалізації.

Мета статті. Вивчити вплив комунікативних навичок на адаптивний період у здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету в умовах військового стану з дистанційною формою навчання.

Встановити рівень сформованості комунікативних і організаторських здібностей здобувачів освіти Одеського національного медичного університету наприкінці першого року навчання.

Запропонувати шляхи подолання труднощів на початковому етапі навчання, пошуку ефективних шляхів підвищення якості освітнього процесу в умовах збройного конфлікту засобами дистанційного навчання та сучасних технологій; пошуку умов задля забезпечення простору для розвитку особистості в комфортному освітньому середовищі.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Як метод дослідження був обраний тестування здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів на платформі Google Forms. В анонімному тестуванні прийняло участь 302 студента першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету віком від 17 до 22 років. Питання анкети були сформульовані авторами статті з урахуванням оточуючої особливості та дослідженої науково-методичної літератури [8] щодо труднощів адаптації здобувачів освіти до освітнього процесу.

Суворим випробуванням для формування комунікативних навичок стали пандемія COVID-19, тривалі карантинні обмеження та впровадження воєнного стану. Усі учасники освітнього процесу кардинально змінили звичні алгоритми спілкування впродовж цього періоду [9], і, як наслідок, деякі важливі аспекти комунікативних навичок залишилися поза увагою. Це, зокрема, вміння слухати і чути, розуміти й використовувати «мову жестів», уникати непорозумінь та конфліктів, долати невпевненість у спілкуванні, знайомитися з новими людьми, просити про послугу чи допомогу тощо. Особливо помітно це у здобувачів початкових курсів, які перебували під карантинними обмеженнями довгий час [10].

Попри виклики дистанційного навчання, взаємовідносини в групі активно розвиваються – вже за перший рік студенти змогли згуртуватися та адаптуватися до нового середовища. Переважна більшість опитаних (81%) характеризують свій колектив як дружній, що створює сприятливу атмосферу для ефективного вирішення спільних завдань. Ще 10% студентів відзначили наявність активних лідерів, які допомагають організовувати групову роботу та підтримувати позитивний мікроклімат. Лише незначна частка опитаних (1,9%) зіткнулася з конфліктними ситуаціями, що свідчить про високий рівень взаєморозуміння та згуртованості серед студентів.

Особисті взаємовідносини серед студентів першого курсу розвиваються досить активно. Близько 40,1% з них мають досить багато друзів у всій групі, тоді як 37,5% мають невелику кількість друзів. Лише 15,5% студентів не мають друзів у своїй групі, а 6,8% відчувають ізоляваність, вказуючи, що не можуть знайти друзів серед своїх одногрупників.

Кількість друзів серед однокурсників залежить по-перше, від самого студента, який починає самостійне життя та будує свій особистий

простір, особливо якщо він почав жити окремо від батьків. Однак дистанційне навчання може обмежувати цю самостійність та волю молоді, спричиняючи інфантильність, яка перешкоджає розвитку комунікативних навичок.

По-друге, важливу роль відіграє староста групи, який може згуртувати одногрупників, застосовуючи організаційні функції та підтримуючи позитивний мікроклімат у групі.

По-третє, місце проживання першокурсника також впливає на формування дружніх відносин. Зустрічі з одногрупниками можуть бути складними через віддаленість, що обмежує можливості для особистого спілкування.

Нарешті, ступінь свободи здобувача освіти також є важливим чинником. У період воєнного стану не всі батьки можуть дозволити своїм дітям перейти в інше місце, що обмежує можливості для соціалізації та формування нових відносин.

Розвиток взаємовідносин у новому колективі залежить переважно від самих студентів, від їх бажання зануритися у нове оточення, почати нові дружні відносини. За результатами опитування тільки 55,5% опитуваних “легко знаходять з одногрупниками спільну мову, майже завжди комунікують невимушено – 25,2%; “спілкуватися досить легко” виходить у 16,5%. І тільки 2,9 % відповіли, що їм важко порозумітися з однокурсниками. Ці показники є доказом того, що нещодавні випускники з дистанційною формою навчання, дуже скупили за реальними відносинами і мають надію на нові знайомства у новому колі – колі однокурсників.

Розвитку комунікативних навичок може сприяти також і відвідування занять, можливість мати необхідний рівень інформативності (обізнаності) і своєчасно відкликатися на проблеми групи. Нажаль, технічна складова у присутності на заняттях є досить вагомим. Блек-аут, які сталися, погіршили відвідуваність занять здобувачами освіти. Технічні складнощі (відсутність Інтернету, електрики тощо) – це причини, з яких здобувачі найчастіше відсутні на заняттях (максимальна кількість респондентів – 56,8 %). Невелика кількість здобувачів пропускає заняття через особисте життя, роботу, поза університетську діяльність (1,6 %); та за причиною хвороби – 3,9%. Але, за підсумками успішності поточного року, можна сказати, що здобувачі знаходили можливість за будь-яких умов бути присутніми на заняттях.

Водночас, викладачі проводили заняття з відеозаписом і завжди залишалися на зв'язку зі студентами, забезпечуючи підтримку в навчальному процесі. Майже всі здобувачі освіти (94,5%) відвідували від 80% до 100% занять, що свідчить про їхню відповідальність і серйозне ставлення до навчання. Сьогодні майже кожен учасник освітнього процесу має павербанк та доступ до стабільного інтернету на оптоволонному з'єднанні. Таке прагнення до знань дає надію, що, попри складні часи для нашої країни, ми виховаємо висококваліфікованих лікарів.

При запитанні про важливість комунікації для медиків (діаграма 1) абсолютна більшість респон-

дентів (82,1%) визнала, що спілкування з пацієнтами є ключовим аспектом роботи лікаря. Це свідчить про розуміння того, що медицина – це не лише лікування, а ефективна взаємодія з пацієнтами та колегами. Технічні навички також мають значення, але лише 16,1% студентів вважають комунікацію помірно важливою, наголошуючи на пріоритетності знань з практичних аспектів медицини. Результати опитування показують, що мінімальна кількість студентів недооцінює комунікацію, і це підтверджує загальне усвідомлення її важливості у медичній сфері.

Як ви оцінюєте важливість комунікаційних навичок у медицині?
223 ответа

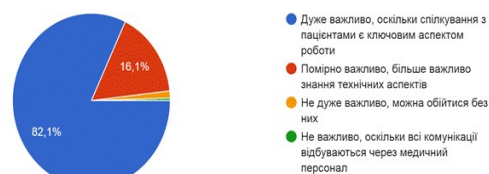

Рис. 1. Діаграма розподілу думок щодо важливості комунікаційних навичок

Переважна більшість студентів визнає важливість комунікації, тому навчальні програми варто доповнювати курсами з розвитку комунікативних навичок та психології спілкування з пацієнтами. Цікаво було б порівняти ці результати між студентами різних курсів або спеціалізацій, щоб побачити, чи змінюється ставлення до комунікації з набуттям клінічного досвіду. Головний тренд полягає в тому, що комунікація є ключовим аспектом медицини, оскільки вона впливає на довіру пацієнта та ефективність лікування. Навіть лікарі з глибокими знаннями можуть втратити довіру пацієнта, якщо не в змозі належним чином описати його стан здоров'я. Тому включення тренінгів зі спілкування з пацієнтами на ранніх етапах навчання буде корисним для майбутніх медиків.

Будь-який навчальний процес не проходить без труднощів, з якими стикаються здобувачі на шляху отримання професії своєї мрії. Тим більше за умов постійних непередбачених викликів, що стають перед здобувачами під час воєнного стану. Знайти у собі сміливість зпернутися за допомогою, як показала практика, також можуть не всі. Найчастіше звертаються за допомогою до однокурсників (60,6%). Цей суттєвий показник може свідчити, що в колективі склалась дружня та довірлива атмосфера, незважаючи на ті проблеми та складнощі, в яких опинились сьогоднішні здобувачі освіти. Тільки після відмови, чи негативної відповіді однокурсників, здобувачі звертаються до батьків (25,8%), та до викладачів звертається тільки 9,7%.

До основних труднощів у навчанні першокурсників належать не лише взаємовідносини між одногрупниками, а й здатність своєчасно виконувати всі навчальні завдання. Більше половини студентів (54,7%) вважають, що їм вдається виконувати всі завдання у визначений

термін, хоча вони відзначають, що це часто відбувається з труднощами. Лише невелика частка студентів (5,8%) не встигає завершувати завдання вчасно, що свідчить про загалом високу дисциплінованість та відповідальність серед молоді під час навчання. Сучасні здобувачі освіти, які пройшли через період дистанційного навчання, суттєво змінили свій підхід до самоорганізації та самопідготовки. Звичка до гнучкого графіка навчання стала для них звичною, але водночас вони стикаються з труднощами у плануванні часу та концентрації уваги. Як наслідок, більшості студентів (54,7%) не вистачає часу для виконання всіх завдань своєчасно. Однією з основних причин цього є відсутність навичок ефективної організації часу. Крім того, нестача базових знань також суттєво впливає на здатність правильно планувати навчальний час, що ще більше ускладнює виконання завдань у визначений термін.

Однак 20,1 % здобувачів встигають все. Практично стільки ж студентів (19,4%) не завжди встигають, а 5,8% – мають постійні проблеми з нестачею часу.

Медична освіта потребує значного часу для засвоєння нового матеріалу, більша частина якого базується на знаннях, отриманих у школі. Лише 16,8% опитаних впевнені, що правильно організовують свій час і встигають виконувати всі завдання. Ще 14,5% зазначають, що їхня продуктивність залежить від обставин – іноді вони справляються, іноді ні. Для більшості респондентів (62,3%) успішність дається нелегко, що свідчить про вплив попередньої підготовки та рівня навантаження.

На підготовку до практичних занять з біоорганічної хімії більше години витрачають 77,4% студентів, що свідчить про високу відповідальність та серйозність у підході до навчання. Ще 3,5% студентів витрачають від 30 хвилин до години на підготовку, тоді як 17,7% витрачають менше ніж півгодини. Такий розподіл часу вказує на різний рівень підготовки та підходу до навчання серед студентів, що може впливати на їхню успішність та розуміння матеріалу під час самих занять.

На жаль, після виключення хімії з обов'язкових дисциплін для вступу до медичного університету, абітурієнти зосереджують увагу на інших предметах. Як наслідок, значна частина студентів приходить із низьким початковим рівнем знань із хімії. Деякі з них (1,3%) зовсім не готуються до занять, бо не мають базового розуміння предмета і не можуть впоратися із завданнями.

Щоденна підготовка до всіх дисциплін вимагає від більшості студентів значного часу та зусиль. Більше половини з них (50,3%) витрачають понад 5 годин на вивчення матеріалу, тоді як 29,7% студентів присвячують цьому процесу від 4 до 5 годин. Ще 17,7% студентів витрачають близько 3 годин на підготовку, а лише 2,3% встигають опанувати матеріал за короткий термін у два години. Отримання вищої медичної освіти завжди було складним і тривалим шляхом до омріяної професії. У сучасних складних умовах,

навіть із використанням сучасних освітніх методик і платформ, цей шлях стає ще більш напруженим і вимогливим, вимагаючи від студентів високого рівня дисципліни та відповідальності.

Важливу роль відіграють джерела інформації, які здобувачі освіти обирають при підготовці. Більшість респондентів (77,1%) використовують як друковані підручники, так і інтернет-ресурси, 14,8% надають перевагу традиційним книгам, а 7,1% орієнтуються виключно на цифрові матеріали.

Рівень підготовки студентів до занять значною мірою залежить від їхньої довузівської підготовки та вміння організовувати власний навчальний процес. Використання різноманітних джерел інформації сприяє глибшому засвоєнню матеріалу, а поєднання друкованих і цифрових ресурсів вважається найефективнішим підходом.

Сучасні реалії не лише формують навички самостійного пошуку інформації та критичного мислення, а й вимагають високого рівня мотивації та самодисципліни для досягнення успіху. Це, в свою чергу, безпосередньо впливає на час, необхідний для якісної підготовки до занять.

Однак високий рівень навантаження залишається суттєвим викликом, що потребує розвитку навичок тайм-менеджменту та адаптації навчальних методів до індивідуальних можливостей студентів. Глибшому засвоєнню знань у сфері медицини сприяє поєднання сучасних інформаційних ресурсів із традиційними навчальними матеріалами.

На питання «Чи може дистанційне навчання стати гідною альтернативою традиційній освіті? Чи розглядаєте його як можливу альтернативу очній формі освіти» викликали дискусію.

Результати опитування свідчать про те, що більшість здобувачів освіти (48,9%) змогли адаптуватися до дистанційного навчання, незважаючи на його недоліки. Для 33% студентів ця форма навчання повністю відповідає їхнім очікуванням, що вказує на певний рівень задоволеності та ефективності цього підходу. Проте для 6,5% студентів дистанційне навчання зовсім не відповідає їхнім очікуванням, а ще 11,7% зовсім не приймають цю форму навчання, що свідчить про наявність певних труднощів та недоліків у процесі її впровадження та необхідність вдосконалення такої форми освіти.

На жаль, альтернативи на початок повномасштабного вторгнення в Україну не було взагалі. На питання: «Чи хотіли б ви продовження дистанційного навчання після закінчення воєнного стану?» Тільки 18,8% відповіли «ТАК». 34% не хотіли б продовжувати дистанційне навчання після закінчення воєнного стану, і менше половини респондентів (47,2%) вважають прийнятним використання змішаної форми навчання (лекції онлайн, семінарські та практичні заняття офлайн). Так, практика останніх трьох років показала, що змішана система навчання – наше майбутнє. Живе спілкування – це основа нормальних відносин між здобувачами та викладачами. Але проведення лекційних занять в онлайн-форматі має свої позитивні сторони – матеріали лекцій та презен-

тації залишаються у запису, що можна використовувати як допоміжний матеріал як для підготовки до занять, так і для підготовки до заліків та іспитів.

При виникненні складнощів під час дистанційного навчання 56,8% респондентів звертаються до старости групи. В сучасних умовах староста – це зв'язок між викладачем та студентом в світі освітнього процесу. Саме староста допомагає здобувачам в усіх організаційних питаннях. При необхідності вирішення будь яких проблем до інших здобувачів звертається 28,4% респондентів. Це свідчить про певні позитивні зміни, адже є комунікація, яка також сприяє згуртованості групи. Існує невелика група здобувачів (7,4%), яка ні до кого не звертається. Це вказує на ізолюваність цієї частини студентів та потребує цільової підтримки. Загалом, наявність ефективної системи підтримки та комунікації серед студентів є важливим чинником у підвищенні їхньої адаптивності та успішності під час дистанційного навчання.

Попри всі виклики, пандемія COVID-19 змусила нас опанувати дистанційне навчання, а воєнна агресія – навчитися проводити заняття навіть в умовах обстрілів, вибухів та за наявності технічних проблем. На питання: «Чи змогли адаптуватися до сучасних умов навчання?», були отримані наступні відповіді – 54,7% «здатні пристосуватися до незвичайних умов», «здатні частково» 34%, майже десята частина не впевнена в собі – важко відповісти, і 1,6% вважають себе нездатними до адаптації в таких важких умовах.

Основною умовою ефективного дистанційного навчання є стабільний інтернет-зв'язок. Для 80,6% респондентів головною проблемою під час навчання в умовах воєнного стану стала нестабільна робота інтернету та невизначеність із наявністю електроенергії у будь-який момент.

Додаткові труднощі також впливають на навчальний процес: 8,7% студентів зізнаються, що їм складно зосередитися та ефективно працювати на заняттях, а 5,8% відзначають, що домашнє середовище створює спокуси відволікатися на інші справи. Для 4,9% першокурсників проблемою стало вирішення організаційних питань, що може бути пов'язано з нестачею підтримки, стресом через нові умови або недостатньо налагодженою комунікацією.

Відносно питань щодо необхідної допомоги для успішної адаптації першокурсників, думки студентів розділилися на три практично рівномірні групи. Близько 23,7% студентів очікували більшої кількості пізнавальних заходів, які б допомогли їм краще орієнтуватися в навчальному процесі та розширювати свої знання. Ще 38,0% першокурсників висловили бажання зменшити кількість пар та навантаження, сподіваючись, що навчання буде легшим та цікавішим, як у кіно. Однак, як часто буває, здобувачі освіти забувають, що успіх у вищій освіті вимагає великих зусиль та самовідданості, як, наприклад, довгі години навчання до пізньої ночі, щоб опанувати всі дисципліни. При цьому 32,5% здобувачів-

першокурсників задоволені поточним станом справ та не бачать необхідності змін.

Адаптація до нового навчального середовища для вчорашніх школярів у сучасних реаліях є складним процесом. Близько 56,5% студентів змогли частково адаптуватися до нових умов навчання, тоді як лише 33,2% повністю адаптувалися до навчання в університеті. Зазначимо, що 4,2% здобувачів освіти зовсім не змогли адаптуватися, а ще 6,1% навіть не замислювалися над цим питанням. Незважаючи на те, що майже пройшов рік навчання в університеті, 10% студентів так і не змогли адаптуватися до навчального середовища. Ця частина групи залишається тією ж, яка не сприймала навчання та адаптацію ще на початку навчального року, що свідчить про необхідність додаткової підтримки та індивідуального підходу.

Нова онлайн-платформа, нові методи опитування, нові вимоги до занять, віртуальна присутність, нові однокласники, яких ти взагалі не знаєш. Побоювання показались нерозумним, ненаполегливим. Цікавими виявились результати успішності після першої сесії з точки зору здобувачів. Майже 36,5% здобувачів задоволені своїми результатами, 50% переконані, що можуть досягти кращих результатів, 10% вважають, що мали можливість досягти більшого, а 3,5% не задоволені своїми досягненнями. Але найголовніше – не лише цифри, а усвідомлення: успіх формується з кожного зусилля, кожного кроку вперед. Саме сьогодні ми закладаємо фундамент для майбутньої професії лікаря. І якщо ми вже пройшли перший етап – значить, зможемо пройти весь шлях. Ці дані підтверджують, що особисті зусилля та внутрішня мотивація є ключовими чинниками успіху на шляху до омріяної професії.

Попри численні труднощі, які супроводжують навчання у вищому навчальному закладі, ставлення до майбутньої кар'єри серед здобувачів залишається стабільним та навіть позитивним. Близько 50% студентів зберегли своє початкове ставлення до майбутньої професії, тоді як у 32,9% воно навіть змінилося на краще. Це свідчить про те, що процес навчання та особистісний розвиток під час університету можуть посилити мотивацію та інтерес до обраної спеціальності. Проте, 14,2% студентів ще не визначилися щодо свого майбутнього, а 2,9% відчули розчарування у своєму виборі. За нашими спостереженнями, в кожній групі є хоча б один студент, який не очікував такого рівня навантаження та вимог, а хтось вперше зрозумів, що професія лікаря вимагає величезної праці та самовідданості. Це спонукає до усвідомлення більш обдуманого підходу до професійного розвитку.

Для успішного навчання в умовах дистанційної освіти, особливо в такі складні часи, важливо шукати ефективні шляхи подолання труднощів. Одним із найдієвіших методів покращення якості освітнього процесу є метод «критичного мислення». Він базується на творчій взаємодії студента і викладача, розвиває аналітичні та логічні навички, а також сприяє нестандартному підходу до вирішення складних завдань.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Наше дослідження розглянуло вплив комунікативних навичок на адаптивний період у здобувачів освіти першого курсу медичного та стоматологічного факультетів Одеського національного медичного університету в умовах військового стану з дистанційною формою навчання. Виявлено, що рівень сформованості комунікативних і організаторських здібностей здобувачів освіти наприкінці першого року навчання є задовільним.

Підкреслено, що дистанційна освіта в умовах воєнного стану стала серйозним викликом, але студенти змогли адаптуватися до нових реалій. Вони згуртувалися, навчилися підтримувати одне одного та ефективно взаємодіяти з викладачами. Незважаючи на труднощі, студенти демонструють високу відповідальність і мотивацію до навчання. Переважна більшість (94,5%) сумлінно відвідують заняття, активно користуються онлайн-ресурсами та підручниками для засвоєння матеріалу.

Зазначено, що проблеми із забезпеченням стабільного інтернет-зв'язку та електроенергії стали однією з найбільших перешкод для навчального процесу. Проте студенти змогли знайти альтернативні шляхи отримання знань, зокрема використовуючи друковані підручники. Медична освіта завжди вимагала значних зусиль і часу, але зараз навантаження відчувається ще більше через відсутність хімії серед обов'язкових предметів для вступу, що призвело до низького початкового рівня знань.

Виявлено, що більшість студентів не втратили віру у свій професійний вибір. Половина з них залишаються віddаними своїй майбутній професії, а понад 30% навіть зміцнили це переконання. Розвиток комунікативних навичок і критичного мислення стає ключовим фактором успіху в освіті. Співпраця з викладачами, аналітичний підхід та креативність допомагають студентам не лише ефективно опановувати матеріал, а й адаптуватися до складних обставин.

Підкреслено, що підхід до навчання потребує індивідуальної організації часу та самодисципліни. Лише 16,8% студентів впевнені, що правильно розподіляють свій час, тоді як більшість зізнається, що навчання дається нелегко.

Викладачі також активно адаптуються до нових умов, використовуючи відеозаписи занять, сучасні освітні платформи та інноваційні методи навчання.

Зазначено, що майбутні медики демонструють стійкість, відповідальність та прагнення до знань. Вони навчаються долати перешкоди, розвиваючи критичне мислення, комунікативні навички та здатність працювати в умовах нестабільності. Це свідчить про те, що навіть у складні часи українська медична освіта продовжує готувати висококваліфікованих спеціалістів, які зможуть відповідати на сучасні виклики та надавати якісну допомогу пацієнтам.

Виявлено, що перспективи подальших досліджень включають глибше вивчення впливу комунікативних навичок на успішність студентів у різних умовах навчання та розвиток ефективних

стратегій підтримки студентів у складних ситуаціях.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Каткова Т. А., Варіна Г. Б. Розвиток комунікативних умінь студентів психологічних спеціальностей під час навчання у ВНЗ. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Психологічні науки. 2017. Вип. 2, Т. 5. С. 38–43.
2. Проблеми комунікації викладачів та студентів під час дистанційного навчання [Електронний ресурс]. URL: <https://vseosvita.ua/library/problemy-komunikatsii-vykladachiv-ta-studentiv-pid-chas-dystantsiinoho-navchannia-602456.html>
3. Данилевич Ю. О., Наумова Л. В., Мілевська-Вовчук Л. С. Роль інформаційно-комунікативних технологій у навчальному процесі. *Медична освіта*. 2021. № 1. С. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11977>
4. Добротвор О. В. Комунікативна компетентність як предмет наукового дослідження [Електронний ресурс]. *Педагогічний процес: теорія і практика*. 2013. Вип. 3. С. 56–62. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/pptp_2013_3_8.pdf
5. Турлюн Т. С., Саніна Н. А., Конопкіна Л. І. Застосування інтерактивних технологій навчання в медичній освіті. *Медична освіта*. 2023. № 4. С. 58–63. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14235>
6. Демидчук А. С., Шамало С. М. Специфіка викладання у медичних закладах вищої освіти в дистанційному форматі. *Медична освіта*. 2024. № 3. С. 32–37.
7. Бобко Л., Баляс Я. Особливості комунікативної взаємодії викладачів і студентів. *Молодий вчений*. 2021. № 5(93). С. 301–304. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-5-93-57>
8. Grekova A. V., Burdina Ia. F., Gridina I. R., Shyrykalova A. O., Reda Abbassi, Kolomiets P. V. Development and structure of the discipline “Applied chemistry in medicine” (elective course) at the school of medicine. *Journal of Education, Health and Sport*. 2024. Vol. 63. P. 233–244.
9. Нуралієва Л. М., Сиволоцька Л. М., Наливайко О. О. Концепція набуття комунікативних навичок у процесі дистанційного та очного навчання в умовах надзвичайних ситуацій. *Наука та освіта в дослідженнях молодих учених: матеріали III Всеукр. наук.-практ. конф.* (Харків, 19 трав. 2022 р.). Харків, 2022. С. 32–33.
10. Іванченко О. З., Мікаєлян Г. Р. Особливості адаптації студентів першого курсу в умовах змішаної форми навчання в період карантинних обмежень. *Медична освіта*. 2021. № 4. С. 25–31.

REFERENCES

1. Katkova, T. A., Varina, H. B. (2017). Rozvytok komunikativnykh umin studentiv psykholohichnykh spetsialnostei pid chas navchannia u VNZ. [Development of communication skills of students of psychological specialties during their studies at a university]. *Naukovyi visnyk Khersonskoho derzhavnoho universytetu*. Seriya: Psykholohichni nauky. Vyp. 2. T. 5. S. 38–43. [in Ukrainian]
2. Problemy komunikatsii vykladachiv ta studentiv pid chas dystantsiinoho navchannia (2022). [Communication problems between teachers and students during distance learning]. [Elektronnyi resurs]. URL: <https://vseosvita.ua/library/problemy-komunikatsii-vykladachiv-ta-studentiv-pid-chas-dystantsiinoho-navchannia-602456.html>. [in Ukrainian]
3. Danylevych, Yu. O., Naumova, L. V., Milevska-Vovchuk, L. S. (2021). Rol informatsiino-komunikativnykh tekhnolohii u navchalnomu protsesi. [The role of information and communication technologies in the educational process].

Medychna osvita. № 1. S. 83–88. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2021.1.11977>. [in Ukrainian]

4. Dobrotvor, O. V. (2013). Komunikatyvna kompetentnist yak predmet naukovooho doslidzhennia. [Communicative competence as a subject of scientific research]. [Elektronnyi resurs]. Pedahohichni protses: teoriia i praktyka. Vyp. 3. S. 56–62. URL: http://nbuv.gov.ua/jpdf/pppt_2013_3_8.pdf [in Ukrainian]

5. Turlun, T. S., Sanina, N. A., Konopkina, L. I. (2023). Zastosuvannia interaktyvnykh tekhnolohii navchannia v medychnii osviti. [Application of interactive learning technologies in medical education]. Medychna osvita. № 4. S. 58–63. DOI: <https://doi.org/10.11603/m.2414-5998.2023.4.14235> [in Ukrainian]

6. Demydchuk, A. S., Shamalo, S. M. (2024). Spe-tsyfika vykladannia u medychnykh zakladakh vyshchoi osvity v dystantsiinomu formati. [Specifics of teaching in medical institutions of higher education in a distance format]. Medychna osvita. № 3. S. 32–37. [in Ukrainian]

7. Bobko, L., Balias, Ya. (2021). Osoblyvosti komunikativnoi vzaemodii vykladachiv i studentiv. Features of communicative interaction between teachers and students. Molodyi vchenyi. № 5(93). S. 301–304. DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2021-5-93-57> [in Ukrainian]

8. Grekova, A. V., Burdina, Ia. F., Gridina, I. R., Shyrykalova, A. O., Reda, Abbassi, Kolomiets, P. V. (2024). Development and structure of the discipline “Applied chemistry in medicine” (elective course) at the school of medicine. Journal of Education, Health and Sport. Vol. 63. P. 233–244. [in Poland]

9. Nuraliieva, L. M., Syvolotska, L. M., Nalyvaiko, O. O. (2022). Kontseptsiiia nabuttia komunikativnykh navychok u protsesi dystantsiinoho ta ochnoho navchannia v umovakh nadzvychainykh sytuatsii. The concept of acquiring communication skills in the process of distance and face-to-face learning in emergency situations. Nauka ta osvita v doslidzhenniakh molodykh uchenykh: materialy III Vseukr. nauk.-prakt. konf. (Kharkiv, 19 trav. 2022 r.). Kharkiv. S. 32–33. [in Ukrainian]

10. Ivanchenko, O. Z., Mikaelian, H. R. (2021). Osoblyvosti adaptatsii studentiv pershoho kursu v umovakh zmishanoi formy navchannia v period karantynnykh obmezhen. Peculiarities of adaptation of first-year students in blended learning during the period of quarantine restrictions. Medychna osvita. № 4. S. 25–31. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

ШИРИКАЛОВА Анжела – кандидат хімічних наук, доцент кафедри медичної біології та хімії Одеського національного медичного університету.

Наукові інтереси: фізична та колоїдна хімія, медична та біоорганічна хімія, поверхневі явища, педагогіка вищої школи, психологія.

БУРДІНА Яніна – кандидат хімічних наук, доцент кафедри медичної біології та хімії Одеського національного медичного університету.

Наукові інтереси: медична та біоорганічна хімія, фізична та колоїдна хімія, педагогіка вищої школи, психологія.

ГРЕКОВА Алла – кандидат хімічних наук, доцент кафедри медичної біології та хімії Одеського національного медичного університету.

Наукові інтереси: медична та біоорганічна хімія, хімія високомолекулярних сполук, токсикологія, педагогіка вищої школи, психологія.

ГРІДІНА Інна – асистент кафедри медичної біології та хімії Одеського національного медичного університету.

Наукові інтереси: медична та біоорганічна хімія, біологія та біохімія, педагогіка вищої школи.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

SHYRYKALOVA Anzhela – PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry, Odesa National Medical University.

Scientific interests: physical and colloidal chemistry, medical and bioorganic chemistry, surface phenomena, higher education pedagogy, psychology.

BURDINA Ianina – PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry, Odesa National Medical University.

Scientific interests: medical and bioorganic chemistry, Physical and colloidal chemistry, higher education pedagogy, psychology.

GREKOVA Alla – PhD in Chemistry, Associate Professor of the Department of Medical Biology and Chemistry, Odesa National Medical University.

Scientific interests: medicinal and bioorganic chemistry, chemistry of high molecular weight compounds, toxicology, higher education pedagogy, psychology.

GRIDINA Inna – Assistant of the Department of Medical Biology and Chemistry, Odesa National Medical University.

Scientific interests: medical and bioorganic chemistry, Biology and Biochemistry, higher education pedagogy.

Стаття надійшла до редакції 11.05.2025 р.

Стаття прийнята до друку 24.05.2025 р.

УДК 37.017:37(09).37.068

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-219-269-274

БІДА Олена –

доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці ІІ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0448-0852>
e-mail: tetyanna@ukr.net

ОСЕРЕДЧУК Ольга –

доктор педагогічних наук, професор кафедри загальної педагогіки та педагогіки вищої школи Львівського національного університету імені Івана Франка
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3192-3129>
e-mail: Oseredchuk.ola@gmail.com